

Zalazak klasične Crne Gore

Drugi balkanski i Prvi svjetski rat

Ubrzo nakon završetka Prvog balkanskog rata otpočeo je i Drugi balkanski rat između dojučerašnjih saveznika Srbije i Bugarske oko raspodjele ratnog plijena. Takozvane oslobodilačke armije Srbije i Bugarske tukle su se oko podjele teritorija koje su objektivno pripadale jednom narodu, koji novi oslobodioci tada, a ponegdje i danas, nijesu priznavali. Uzgred, narod oko čijih su se teritorija tukli Srbi i Bugari crnogorski mitropolit Vasilije Petrović poznaje i priznaje još u 18. vijeku, u „Istoriji o Crnoj Gori“ kao autentični slovenski narod „Makedonjané“. Nesrećna Crna Gora stavila je u ovom ratu srpskoj komandi na raspolaganje, kao topovsko meso, kontingent od oko 15.000 svojih odabranih vojnika i tako se stavila u službu tuđih hegemonističkih interesa protiv kako makedonskog tako i sopstvenog naroda.

Crnogorska vrhovna komanda je za pomoć Srbiji namjenski formirala dečanski odred u jačini od trinaest do petnaest hiljada vojnika, od 20 do 40 godina, iz četiri divizijske oblasti. Odred je imao četiri brigade. Za komandanta odreda imenovan je general Janko Vukotić. Mobilizacija odreda izvršena je početkom juna 1913. godine. Odmah je upućen na ratište, gdje je stavljen na raspolaganje srpskoj vrhovnoj komandi. Prema svjedočenju generala Vukotića, srpska je komanda htjela da rasparča crnogorsku jedinicu, kako učinak ovih boraca ne bi bio uočljiv. Komandant jedinice je spriječio to rasparčavanje.

Crnogorski odred krenuo je iz Skoplja na front u noći 17/18. juna, a već 20. juna neki djelovi odreda uzeli su učesća u bici na Bregalnici. Sljedećeg dana, 21. juna, na bregalničkom bojištu crnogorske jedinice, koje su sadejstvovale srpskim, a koje su bile u kontaktu s neprijateljem, izvele su jedan silovit juriš i u bliskoj borbi prsa u prsa Crnogorci su sa svojim teškim levorima unijeli pustoš u bugarske redove.

Crnogorski odred učestvovao je u borbama za Govedarnik, Kamenicu, Banja Čuku i druga mjesta, lijući krv za interese Kraljevine

Srbije. Pretrpio je u ovim borbama znatne gubitke – nešto preko 1.000 izbačenih iz stroja.¹⁸ To je poslije skadarske klanice bio siguran put u katastrofu.

U to vrijeme su se u Evropi i svijetu odvijale ubrzane i do tada nevidene promjene, koje će dovesti do Prvog svjetskog rata. U tom ratu Crna Gora je, po svemu sudeći, vrlo lako mogla ostati neutralna i mirno u zavjetrini sačekati kraj tog vihora ili, eventualno, angažovati se onda kad bude jasno da je kraj rata blizu.¹⁹ Crna Gora, međutim, stavila je svoju živu silu na raspolaganje srpskoj vrhovnoj komandi i još će za vrhovnog komandanta svojoj vojsci, komandirima i komandantima odrediti jednog nadmenog srpskog pukovnika, koji će učiniti sve da crnogorsku vojsku što više kompromituje, a živu silu izloži što većem uništenju.²⁰

Uprkos tome, crnogorska vojska, od oko 40.000 pušaka, rabljenih u dva balkanska rata i u oskudici s municijom i svim ratnim potrebštinama, razvučena na frontu dugom preko 500 kilometara, herojski se suprotstavila sili od 150.000 najboljih austrijskih vojnika koji su nasrnuli na Crnu Goru.²¹

Napisane su brojne studije, članci i svjedočanstva o operacijama crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu. Uz sva objektivna poređenja faktora rata, koji su nedvosmisleno išli na štetu Crne Gore, jasno je da je za konačni poraz i kapitulaciju crnogorske vojske odgovorno samo komandovanje. Bio je to žalosni rezultat prepuštanja komande crnogorskom vojskom jednom nadmenom srpskom oficiru.

Crnogorska vojska otpočela je rat raspoređena na četiri fronta. Glavnina crnogorske vojske, takozvana sandžačka vojska u jačini tri divizije i s jednom samostalnom brigadom – oko 16.000 vojnika, pod komandom divizijskog generala Janka Vukotića, držala je front prema Drini. Te su snage prvo štitile bok, a kasnije odstupnicu, učestvujući u odsudnoj bici na zaštiti srpske vojske, spasavajući je od

¹⁸ Mrvaljević, J.: *Kraj crnogorskog kraljevstva*, str. 35.

¹⁹ Šurbatović, M.: *Istorija ratova Crne Gore*, str. 537–667.

²⁰ Ružić, J.: *Crna Gora u danima krize*, Minhen, 1961, str. 45.

²¹ Popović, V.: *Le Montenegro pendant la Grande Guerre*, Paris, 1918.